

MENIGHEDENS LIV MED BIBELEN

KEVIN J. VANHOOZERS BIDRAG TIL UDVIKLINGEN AF EN EKKLESIOLOGISK HERMENEUTIK

Adjunkt, ph.d. cand.theol. J. Bach Nikolajsen
Studentersekretær, cand.theol. Kristian Kappel

RESUMÉ: Denne artikel giver for det første en kort introduktion til det teologisk-hermeneutiske fagområde, hvor det blandt andet hævdes, at et lighedstræk ved en lang række nyere teologisk-hermeneutiske udgivelser er den tætte sammenknytning af den kristne kirke og de bibelske skrifter. Dernæst præsenterer artiklen nogle centrale aspekter af den amerikanske teolog Kevin J. Vanhoozers hovedværk *The Drama of Doctrine* for efterfølgende at pege på tre træk ved dette hovedværk, som kan bidrage til en forståelse af menighedens liv med Bibelen.

1. Introduktion: Teologisk hermeneutik

Hermeneutikkens historie går langt tilbage i tiden. Nogle fører den helt tilbage til guden Hermes, som der berettes om i oldtidens Grækenland. Hermes kunne sætte uforståelige tegn sammen til en forståelig helhed. Denne guds opgave var således at meddele, forklare, fortolke og oversætte gudernes budskaber. Dette afdækker med andre ord nogle centrale aspekter af, hvad der må forstås ved begrebet hermeneutik (Henriksen 1994, 15).

Dersom hermeneutik handler om forklaring og fortolkning, kan det ikke undre, at hermeneutik spiller en vigtig rolle inden for mange akademiske fag. Hermeneutik

spiller således også en vigtig rolle inden for det teologiske fag. Den teologiske hermeneutik har traditionelt set været knyttet til fortolkningen af de bibelske skrifter. Den teologiske hermeneutik undersøger, hvordan de nytestamentlige forfattere fortolker tekster fra Det Gamle Testamente i lyset af bekendelsen til Jesus Kristus som frelser og herre, den analyserer desuden kritisk de oldkirkelige teologers fortolkning af de bibelske skrifter i lyset af de samtidige filosofiske udfordringer, ligesom den afdækker eksempelvis Augustin, Aquinas og Luthers hermeneutiske principper for tolkningen af de bibelske skrifter (jf. Henriksen 1994).

De seneste årtier er der blevet udgivet adskillige teologiske bøger om hermeneu-

tik. Et fællestræk ved mange af disse bøger er, at de knytter den kristne kirke og de bibelske skrifter tæt sammen.¹ Man kan således finde bøger med titler som eksempelvis *Reading Scripture with the Church* og *The Word of God for the People of God*.² Man kan således med god ret mene, at ekklesiologisk hermeneutik er et voksende interesseområde i dag. Men var ekklesiologisk hermeneutik ikke også et anliggende for Martin Luther i det sekstende århundrede? Det kan man godt hævde, men den teologiske hermeneutik, som den udfoldes i dag, er efter vor opfattelse i højere grad end på reformationstiden præget af en bevidsthed om, at hermeneutik altid sker med udgangspunkt i en social kontekst, og at denne kontekst har betydning for forståelsen af en given tekst. Det betyder eksempelvis, at mange teologiske hermeneutikere i dag vil hævde, at en teksts mening konstitueres diskursivt. Det betyder således, at det ikke er ligegyldigt for forståelsen af gammeltestamentlige tekster, om de læses i en moské, en synagoge eller en kirke. Den østrigske sprogfilosof Ludwig Wittgenstein har ikke levet forgæves, og derfor eksisterer der efter vor opfattelse i dag en udbredt anerkendelse af, at forståelse og mening er socialt betinget, og derfor udforskes det hermeneutiske spændingsfelt mellem den kristne kirke og de bibelske tekster i dag på nye måder (jf. note 7). I dag er man således ikke blot optaget af de teologisk-hermeneutiske principper, men også de sociohermeneutiske omstændigheder for læsningen af de bibelske tekster. Det er bemærkelsesværdigt, at disse såkaldte sociohermeneutiske omstændigheder fortsat i udpræget grad behandles teoretisk. Denne artikel udgør dog ingen undtagelse.

Udgangspunktet for denne artikel er nemlig den amerikanske teolog Kevin J. Vanhoozers hovedværk *The Drama of Doc-*

trine (2005). Vanhoozer forsvarede sin doktorafhandling ved Cambridge University, blev derefter ansat ved Trinity Evangelical Divinity School (1986-1990), dernæst ved University of Edinburgh (1990-1998), herefter ved Trinity Evangelical Divinity School (1998-2009), siden ved Wheaton College (2009-2012), og nu er han ansat ved Trinity Evangelical Divinity School (2012-) for tredje gang. Vanhoozer har således over flere årtier været en vigtig skikkelse ved en betydningsfuld evangelikal uddannelsesinstitution, har et omfattende og anerkendt forfatterskab bag sig og betragtes af mange som en af de mest respekterede nulevende evangelikale teologer. Artiklen vil redegøre for baggrunden for Vanhoozers teologiske projekt ved at introducere hans opgør med propositionalismen og hans korrigering af den kulturlingvistiske teologi, og den vil desuden fremstille centrale aspekter af Vanhoozers udvikling af en såkaldt teodramatisk forståelse af den kristne troslære for endelig at vise, hvordan dette teologiske bidrag kan hjælpe til at udvikle en ekklesiologisk hermeneutik.³

2. Baggrunden for Vanhoozers teologiske projekt

Hovedanliggendet med *The Drama of Doctrine* er at fremme en bedre forståelse af den kristne troslære. Dette sker ikke ved fornyet refleksion over en række dogmatiske emner, men i stedet må der tænkes anderledes om den grundliggende karakter af den kristne troslære. Her har Vanhoozer primært to fronter. For det første foretager han et opgør med propositionalismen, som fremmer en forfjælet statisk, teoretisk og monologisk forståelse af den kristne troslære.⁴ For det andet stiller Vanhoozer sig kritisk over for den postliberale teologi, fordi den i sidste ende opløser den bibelske autoritet og således ender i relativisme.⁵

Selvom det nok er den sidstnævnte front, som er den vigtigste baggrund, kan man med en vis ret mene, at Vanhoozer på baggrund af en kritik af propositionalismen korregerer den postliberale teologi ved at forankre den i den bibelske kanon og udvikler på denne måde en kanonlingvistisk tilgang til kristen teologi. I det efterfølgende skal vi først se på Vanhoozers kritik af propositionalismen og postliberalismen og dernæst på hans udvikling af en kanonlingvistisk tilgang til kristen teologi.

2.1 Opgør med propositionalismen

Vanhoozer foretager for det første et opgør med propositionalismen, fordi den fremmer en teoretisk teologi. Propositionalismen fører til en anskuelse af den bibelske kanon som åbenbaret sandhed, der kan forstås af enkeltindivider, som igen kan artikulere denne åbenbarede sandhed fuldstændigt i et klart konceptuelt sprog som en eviggyldig troslære. Når det teologiske arbejde får denne karakter, bliver målet med det teologiske arbejde at opbygge propositionelle teologiske systemer, som kan stå uantastet i et forklaret lys til evig tid (jf. Vanhoozer 2005, 269).

Vanhoozer foretager for det andet et opgør med propositionalismen, fordi den fremmer en afdramatiseret teologi. Han skriver således: "Modern theology as a whole, conservative and liberal, is a long series of debates over which set of concepts [...] best names and thinks God. Indeed, concepts seem to be 'the only form that can pass muster with modern rationality: a set of abstract propositions arrived at through rational argument.' Modern theology is over-dependent on a single form: *dedramatized propositions*, statements about God taken out of their context in the economy of divine communicative action" (Vanhoozer 2005, 269). Ifølge propositionalismen får Bibelen

således karakter af informationshåndbog og teologi af informationsformidling. Hos Vanhoozer får det teologiske arbejde ikke denne statiske karakter, men det får i højere grad en dynamisk karakter som værende udarbejdelse af replikker og direktiver, som må vejlede kirken, der som *ecclesia viatorum* er på vej mod den endelige oprettelse af gudsriget.

Vanhoozer foretager for det tredje et opgør med propositionalismen, fordi den fremmer en såkaldt monologisk teologi. Vanhoozer stiller således spørgsmålet: "Can any one point of view – any single voice, perspective, literary genre, or conceptual scheme – adequately articulate the whole truth of the text?" (Vanhoozer 2005, 270).⁶ Dette er ifølge Vanhoozer ikke muligt, og sat på spidsen er det derfor også naivt at tro, at enkeltpersoner kan begribe fylden af den kristne troslære og fremstille denne afbalanceret og nuanceret i eksempelvis en dogmatisk grundbog. Vanhoozer vil næppe stille sig kritisk over for udfærdigelser af gode fremstillinger af den kristne troslære, men han vil formentlig alligevel mene, at sandhed i sin fylde i sidste ende kun rummes i en dialog mellem flere stemmer, indsigter og perspektiver her på jord.

Dette betyder dog ikke, at Vanhoozer er kritisk over for, at propositioner indgår i teologi. Den kristne troslære kan naturligvis ikke være propositionel indholdstom. Dogmatik må have et logisk-propositionelt indhold, som så vidt muligt må være i overensstemmelse med det apostolske vidnesbyrd. Troen kommer ikke af at høre på hvad som helst, men den kommer af at høre noget bestemt. Derfor er propositioner nødvendige for teologien. Vanhoozers anliggende er at befri propositionerne fra et modernistisk misbrug (ovenstående jf. Vanhoozer 2005, 88-91, 266-278).

2.2 Opgør med postliberalismen

Den sene Wittgensteins sprogfilosofi må efter vor mening betragtes som det egentlige udgangspunkt for den postliberale teologi, men ikke desto mindre var det den amerikanske teolog George A. Lindbeck, der for alvor lancerede den postliberale teologi med sin bog *The Nature of Doctrine: Religion and Theology in a Postliberal Age* (1984).⁷ Lindbeck ønsker at præsentere en ny forståelse af den kristne troslære, som først og fremmest defineres som grammatiske regler, der vejleder den kristne kirkes tale om Gud. Et vigtigt spørgsmål er, hvordan disse udformes. Ifølge Vanhoozer bestemmes disse grammatiske regler hos Lindbeck ikke først og fremmest af bibelteksterne selv, men af kirkens brug, læsning og fortolkning af disse bibeltekster. Vanhoozers kritik er klar: "In Lindbecks regulative theory, doctrine does not direct the community but is directed by it. Doctrine stands in a second-order relationship not to Scripture but to the use of Scripture in the church. What seems to matter most in cultural-linguistic theology is 'socializing' persons into a set of authoritative communal practices. It would appear that there is little or nothing to prevent the grammatical rules for correct speech about God from simply reflecting the church's cultural conventions" (Vanhoozer 2005, 97).

Vanhoozer har stor sympati med postliberal teologi, og på mange måder ligger han – på trods af sin kritik af den postliberale teologi – tæt på en postliberal position. Ligesom den postliberale teologi tilstræber han, at bibelfortolkning og kristen teologi må ske med udgangspunkt i kirkens egen tradition og eget sprog. Ligesom den postliberale teologi ønsker han at bryde med den modernistiske forestilling om, at der i teologisk arbejde må benyttes en såkaldt neutral videnskabelig metode; en sådan har nemlig ofte vist sig at været bestemt af

sekulær filosofi og har ofte tjent skiftende filosofiske og politiske modestrømninger. Og ligesom den postliberale teologi vil han bringe den kristne troslære tilbage i sin rette sammenhæng, nemlig den kristne kirke.

Uenigheden mellem Vanhoozer og Lindbeck angår forståelsen af forholdet mellem de bibelske skrifter, den kristne kirke og den kristne troslære. Spørgsmålet er nemlig, hvordan den kristne troslære kan vejlede den kristne kirke, når den samtidig bestemmes af den kristne kirke selv. Dette finder Vanhoozer ikke noget svar på hos Lindbeck, og ifølge Vanhoozer er der således stor risiko for, at Lindbecks postliberale teologi ender med at udgøre en retorisk-pragmatisk position, hvor den kristne troslære skaber en lukket kulturlingvistisk verden, hvor den bibelske autoritet relativiseres, fordi sandhed i sidste ende blot bestemmes af den kristne kirke selv. Dette leder os frem til en præsentation af Vanhoozers kanonlingvistiske forståelse af den kristne troslære (ovenstående jf. Vanhoozer 2005, 3-30).

3. Præsentation af Vanhoozers teologiske projekt

Vanhoozer mener ikke, at det er nødvendigt at vælge mellem en propositionel position og en postliberal position, men at det er muligt at finde frem til en tredje position eller at finde en tredje vej frem. Et væsentligt problem er nemlig ifølge Vanhoozer, at propositionalismen såvel som postliberalismen fremmer en teologisk metodologi, som ikke svarer til teologiens indhold. Ifølge Vanhoozer er evangeliet nemlig dramatisk af natur, og dette må få afgørende betydning for teologisk metodologi. Som han skriver: "If the content of theology shapes theology's method, then what follows for the nature of doctrine is a definition that is as dramatic as the gospel that it serves and reflects.

Vanhoozer på baggrund af en kritik af propositionalismen korrigerer den postliberale teologi ved at forankre den i den bibelske kanon og udvikler på denne måde en kanonlingvistisk tilgang til kristen teologi

Only a dramatic conception of the nature of doctrine ultimately corresponds to the theo-dramatic nature of the Word became flesh and to the nature of Scripture as divine communicative action” (Vanhoozer 2005, 100). Vanhoozer ønsker således at tilbageerobre en forståelse af teologiens dramatiske karakter og sammenhæng ved at gøre udtrykket *teodrama* til ledende metafor for forståelsen af den kristne troslære. Det skal vi se på nu.

3.1 Verdenshistorien som guddommeligt drama

Verdenshistorien kan ifølge Vanhoozer betragtes som et guddommeligt drama. Dette drama har fem akter, hvor hver akt er igangsat af Gud. Første akt er skabelsen af verden, hvor scenen for dramaet sættes. Anden akt er Guds udvælgelse, afvisning og genoprettelse af Israel. Tredje akt er Jesu liv, død og opstandelse, som udgør klimakset i det guddommelige drama. Fjerde akt indledes pinsedag, hvor den kristne kirke etableres. Femte og sidste akt begynder med den endelige oprettelse af gudsriget. Kirken lever således mellem teodramaets tredje og femte akt, og det er kirkens placering i den fjerde akt af det guddommelige frelsesdrama, som må definere kirkens selvforståelse

ifølge Vanhoozer (ovenstående jf. Vanhoozer 2005, 40-56).⁸

3.2 Bibelen som manuskriptet for teodramaet

De bibelske skrifter kan betragtes som en beretning om Guds handlen i verden og som manuskriptet til teodramaet. De bibelske skrifter er ikke blot Guds ord, men de er også Guds talehandlinger. Vanhoozer udtrykker det således: “As to scripture, it is not merely a disclosure of information about God (revelation) but a collection of diverse kinds of divine communicative acts (divine disclosure). When God does make himself known, he is both agent (Father) and content (Son) of his disclosure, as well as its power of reception (Spirit). Scripture is taken up in complex ways into Gods triune self-communicative action. God speaks in and through human words, not only to reveal but to promise, exhort, command, warn, comfort, predict, lament, even plead” (Vanhoozer 2005, 47). Bibelen skildrer dramaets første tre akter, men er også gennem sine talehandlinger en *aktiv* del af den fjerde akt (Vanhoozer 2005, 71). De bibelske skrifter kan således ikke separeres fra dramaet, ligesom dramaet ikke kan separeres fra de bibelske skrifter. Og den treenige Gud kan

derfor heller ikke separeres fra de bibelske skrifter, ligesom de bibelske skrifter heller ikke kan separeres fra den treenige Gud.

Ifølge mange moderne sprogfilosoffer gør man noget, når man taler. Denne indsigt, mener Vanhoozer, er en af den nyere sprogfilosofis største landvindinger, og han bruger denne indsigt til at belyse sin forståelse af Bibelen som en del af Guds kommunikative handlinger i verden. Vanhoozer bruger de sprogfilosofiske begreber *lokution*, *illokution* og *perlokution* til at klargøre, hvordan vi bør forstå de bibelske skrifter. Begrebet *lokution* betegner en ytrings umiddelbare indhold, mening eller betragtning. Begrebet *illokution* betegner den handling, som udføres, når en person siger noget. Når en person taler, udtrykker denne sig ikke blot med ord, men handler også; denne stiller spørgsmål, uddeler opgaver, fremsætter påstande, udtrykker følelser, spørger efter hjælp med videre. Nogle gange udfører ordene i sig selv endda en handling, som når det for eksempel i ægteskabsritualet lyder: "Jeg erklærer jer hermed for rette ægtefolk at være." Forståelsen af ord som illokutioner er afgørende for forståelsen af teodramaets natur, og Vanhoozer skriver således: "Theology must come to grips with the Bible as performative rather than simply informative discourse" (Vanhoozer 2005, 64). Begrebet *perlokution* betegner den effekt, som ordene har på den, der hører dem. Fordi Guds løfter eksempelvis ikke blot er propositioner, men også illokutioner kan de medføre, at modtageren handler anderledes, og derved rummer de tilmed en perlokutionær dimension. Vanhoozer mener således, at Guds ord er både lokutionære og illokutionære og desuden potentielt perlokutionære. På den måde kommunikerer Gud i de bibelske skrifter ikke blot propositionel information om frelse i korset, men bringer tilgivelse og kalder mennesker ind

i fællesskab med sig selv (ovenstående jf. Vanhoozer 2005, 63-66).

3.3 Den treenige Gud som hovedaktør

Gud er teodramaets hovedaktør. Guds kommunikative handlinger er først og fremmest missionale. Dette betyder, at teodramaet er grundliggende missionalt, og at mission driver teodramaet fremad. Sønnen sendes for at vidne om Faderen og er samtidig hovedrolleindehaveren, der gennem sin rolle virkeliggør forfatterens manuskript. Helligånden sendes for at vidne om Sønnen og for at forene mennesker med Sønnen ved at give dem del i hans liv. Sendelse er altså et nøglebegreb i forståelsen af den treenige Gud. Eftersom teodramaet grundliggende er missionalt, sender Gud sig selv til verden med en intention om at drage verden til sig. Kirkens mission er at deltage i og fortsætte Sønnens og Helligåndens mission. Kirken sender dog ikke sig selv, men sendes af dramaets hovedaktør, den treenige Gud. Guds sendelse af kirken fungerer dermed som et præfiks for kirkens liv. Kirken er således kaldet til at tage del i den treenige Guds mission, og kirken er den form, som Guds mission tager i den fjerde akt af stykket (ovenstående jf. Vanhoozer 2005, 68-75).

3.4 Menigheden som performer

Gud ønsker ikke bare at drage mennesker ind i dramaet gennem sine talehandling, men ønsker også at gøre dem til aktører i dette drama. Det er den kristne kirkes opgave at opføre dramaet og derigennem invitere verden til at tage del i opførelsen af dette drama. Menighedens manuskript er den bibelske kanon, og teodramaet spilles med verden som tilskuere, der hele tiden inviteres til at tage del i deltagelsen og op sætningen af stykket. På den ene side er historien om Guds handlinger gennem Israel og Jesus afsluttet, eftersom frelsesdramaet

er fuldendt og slutningen kendt. På den anden side er dramaet midt i sin opførelse, og uden et folk til at legemliggøre det mangler det kanoniske manuskript noget helt grundliggende, da det kun afslører sit indhold og sin mening, når det opføres af kirken. Her fremhæver Vanhoozer improvisation og imagination som vigtige kompetencer i den kristne kirkes opførelse af teodramaet. Kirken må lære og have mod til at improvisere ud fra det manuskript, som foreligger for de tre første akter for at kunne opføre dramaets fjerde akt på en troværdig og korrekt måde. En bestemt ordlyd kan nemlig ikke nødvendigvis bruges i flere forskellige kontekster. For at denne improvisation ikke skal blive utroværdig, er det ifølge Vanhoozer ikke tilstrækkeligt at have adgang til manuskriptet, det må også kontinuerligt forstås og fortolkes af skuespillerne. Derfor introducerer Vanhoozer nu dramaturgen (ovenstående jf. Vanhoozer 2005, 363-369).

3.5 Teologi som dramaturgi

Det er altså ikke nok at identificere instruktør, hovedrolleindehaver, manuskript og skuespillere. Dette giver ganske vist en vis sikkerhed for, at dramaet ikke kan være hvad som helst, men enhver opsætning må dog også have en dramaturg, som har øje for stykkets dramaturgi, så en rigtig forståelse af stykkets mening og plot sikres.

Dramaturgen skal altså sikre en ret forståelse og en ret opførelse af dramastykket. En dygtig dramaturg giver vejledning og hjælp i arbejdet med at udtrykke stykkets helhed, så detaljerne passer ind i helheden. Denne må således arbejde med forståelsen af dramaets replikker og sørge for at forfatterens dilemmaer, intentioner og værdier forstås rigtigt af instruktøren og skuespillerne. Dramaturgen må vejlede stykkets deltagere i bedst muligt at kommunikere

og udtrykke stykkets intentioner og temaer på en måde, så de er forståelige og virker overbevisende for tilskuerne, og derfor må dramaturgen være bevidst om dramaets offentlige relevans og vigtighed.

Det er ifølge Vanhoozer oplagt at sammenligne dramaturgen med en teolog og dramaturgi med teologi. Ved at sammenligne teologi med dramaturgi afspejles både teologiens indhold, Guds tale og handling, og teologiens natur, manuskriptets fortolkning og fremføring. Teologen har her en dobbeltrolle og skal således både forstå stykket korrekt og gøre det forståeligt for skuespillere og publikum. Således forstået bliver teologen kirkens teologiske og kunstneriske samvittighed. Teologen fokuserer ikke blot på en kohærent fremstilling af den kristne troslære, men er også optaget af, at den kristne kirke er ret indlejret i dramaet: "Fittingness involves more than systematicity, the coherence of ideas. Theology is not some higher-order kind of puzzle solving that merely arranges various pieces together until an intellectually satisfying pattern emerges. No, that into which we must fit is neither system nor puzzle but a drama not of our own making – a pattern of communicative action that involves words, thoughts, deeds, and feelings" (Vanhoozer 2005, 109). Det vil sige, at teologen må arbejde for en passende fremførelse af stykket, så det tager højde for både manuskriptet og for den kontekst, i hvilken stykket opføres (ovenstående jf. Vanhoozer 2005, 108-110, 239-263).

3.6 Delkonklusion

Verdenshistorien er altså et guddommeligt drama. Verden er teatersalen. Den bibelske kanon er manuskriptet. Den treenige Gud er forfatter og samtidig hovedaktør i dette drama. Sønnen er hovedrolleindehaver. Helligånden er den primære instruktør.

Præsten er den assisterende instruktør, som i et samarbejde med den primære instruktør vejleder menigheden i opførelsen af dramaet, så det opføres i overensstemmelse med dramaets intention, og tilskuerne i teatersalen er mennesker, som endnu ikke er en del af teodramaet; de inviteres dog hele tiden til at tage del i opsætningen af instruktøren, den assisterende instruktør og skuespillerne.

4. Vanhoozers kanonlingvistiske teologi

Selvom Vanhoozer langt på vej er enig med Lindbeck i hans fokus på den kristne kirke som ramme om fortolkningen af den kristne troslære, er han som tidligere nævnt ikke enig med Lindbeck i hans forståelse af, hvad der må bestemme den kristne troslære. For at give et illustrativt eksempel til belysning af Vanhoozers position vil vi her tage udgangspunkt i hans behandling af beretningen om *Filip og den etiopiske hofmand*, som man kan læse om i kapitel otte i Apostlenes Gerninger.

I omtalte beretning møder Filip en etiopisk hofmand, der læser i Esajas' bog, men som dog ikke forstår det, han læser. Derfor beder han nu Filip om at udlægge teksten for ham, og Filip forklarer nu med udgangspunkt i den gammeltestamentlige tekst evangeliet om Jesus Kristus for hofmanden og døber ham derefter. Filip udlægger altså evangeliet for hofmanden, men samtidig kan han dog bedst beskrives som en mellemmand ifølge Vanhoozer og dermed blot som en agent for en formidling af evangeliet. Vanhoozer anlægger fire perspektiver på dette.

For det første kan der argumenteres for, at den apostolske tradition fungerer som den egentlige agent. Filip er her et led i den apostolske successionskæde. Han taler i forlængelse af det, som hofmanden

allerede ved, men tilbyder samtidig en ny forståelse. For det andet er det muligt at se Filip som et symbol på kirken. Det er ifølge Vanhoozer værd at bemærke, at Gud ikke sender en engel eller sig selv for at overbevise hofmanden, men at et menneske sendes. Dermed bliver han et billede på nødvendigheden af en synlig kirke, som en formidler af evangeliet. For det tredje kan der argumenteres for, at det egentlig er Helligånden, som udlægger evangeliet for hofmanden. Apostlenes Gerninger kan nemlig passende omdøbes til Helligåndens Gerninger ifølge Vanhoozer. Det er således et teologisk hovedtema i Apostlenes Gerninger, at Helligånden er den ledende agent i udbredelsen og udlægningen af evangeliet. Det er således også Helligånden, som giver Filip besked på at gå hen til hofmandens vogn. Endelig kan der for det fjerde argumenteres for, at den kanoniske tekst fungerer som agent. Filip leder hofmanden til en ny forståelse, fordi han udlægger den tekst, som hofmanden ikke forstod, og derved proklamerer han evangeliet. Teksten er altså også vigtig for tilvejebringelsen af den nye forståelse. Dermed ikke sagt, at teksten alene fører til forståelse. Pointen er netop, at Filip, som fortolker, fremmer den nye forståelse (ovenstående jf. Vanhoozer 2005, 115-125).

Den bibelske tekst er ifølge Vanhoozer helt afgørende for forståelsen af det kristne evangelium. Men hvem skal vejlede kirken i dens forståelse af, hvad teksten udtrykker? Her er det ifølge Vanhoozer afgørende at gøre sig klart, at der ikke er tale om et valg mellem eksempelvis den kristne tradition, den kristne kirke og Helligånden, men at de i et samspil bidrager til, at de bibelske tekster udlægges. De bibelske tekster udlægges af den kristne kirke i lyset af den kristne tradition med hjælp fra Helligånden. Vanhoozer udtrykker sig klart og

tydeligt herom: "The church is *constituted* – gathered and governed – by a divine covenantal initiative that is both the source of its identity and its authoritative principle. The most important reason for doing theology in accord with the *canon*, then, is that Scripture is a divine covenant document before it is an ecclesial constitution. The norm with which the church is to assess ongoing developments in its language, thought, and life is the Spirit speaking in the Scriptures" (Vanhoozer 2005, 133).

I arbejdet med at udforme sin kanonlingvistiske teologi går han som beskrevet ind i et opgør med propositionalismen, som ikke anerkender den kristne troslæres dramatiske natur. Vanhoozer finder her, at Lindbecks kulturlingvistiske teologi er anvendelig, men dog ikke et fuldt ud tilfredsstillende alternativ. Han tilslutter sig det fornyede fokus på den kristne kirke som det *locus*, hvor de bibelske tekster bedst fortolkes, men kritiserer samtidig Lindbeck for i sidste ende at gøre det kirkelige fortolkningsfællesskab albestemmende for forståelsen af den kristne troslære. Ifølge Vanhoozer må den kristne troslære bestemmes af de bibelske skrifter, der som Guds talehandlinger fortsat taler til og vejleder den kristne kirke. Vanhoozer når dermed frem til en kanonlingvistisk teologi, som gør den bibelske kanon til det autoritative grundlag for udformningen af den kristne troslære, der vejleder den kristne kirke i arbejdet med at opføre teodramaet korrekt.

5. Menighedens liv med Bibelen

Som afslutning på denne artikel vil vi pege på tre aspekter ved Vanhoozers teodramatiske tilgang til den kristne troslære, som efter vores mening må udgøre tre afgørende kendetegn på udviklingen af en forståelse af menighedens liv med Bibelen, nemlig de bibelske skrifers autoritative status, for-

mative funktion og dramatiske karakter. Hvor vi i de forudgående afsnit har intenderet en nøgtern redegørelse for Vanhoozers tænkning, vil vi i det efterfølgende afsnit forholde os mere frit til Vanhoozers teologiske tænkning, som så i højere grad vil fungere som inspiration for en udfoldelse af de nævnte tre aspekter af en forståelse af menighedens liv med Bibelen, som i øvrigt er komplimentære og indbyrdes afhængige.

5.1 De bibelske skrifers autoritative status

Vanhoozer er optaget af at generobre en forståelse af de bibelske skrifers autoritative status. Han skriver: "For two centuries and more, exegetes and theologians were forced to make doctrinal bricks with the mud and straw of reason and religious experience, the only two sources recognized by the modern gatekeepers of knowledge. Thanks to the critiques of sundry postmoderns, we are now able to see just how culturally relative, historically situated, and ideologically driven was the project of modernity" (Vanhoozer 2005, 7-8). På tilsvarende vis anfører den engelske nytestamentler Tom Wright, at der i dag eksisterer en unik mulighed for at gøre, hvad præmoderne kristne formodede, at de kunne gøre uden problemer, men som moderne kristne havde så store problemer med, nemlig at anskue og anvende de bibelske skrifter som autoritative (Wright 2005, 139).

Den ultimative autoritet tilhører ifølge Vanhoozer den treenige Gud, som imidlertid meddeler sig selv gennem de bibelske skrifter. Han skriver således: "Scripture is not authoritative because the church needs a criterion, but because it is part of the revelatory and redemptive economies of the triune God" (Vanhoozer 2005, 124). I forlængelse af Vanhoozers position kan det anføres, at den kristne kirke må forsøge at

forstå sig selv i lyset af de bibelske skrifter, den kristne tradition og den nutidige verden. De bibelske skrifter har her normativ status for den kristne kirke, som læser sin samling af hellige skrifter inden for og som en del af den kristne tradition. De bibelske skrifter er således en kanon, en rettesnor, for den kristne kirkes troslære og livsførelse.

Vanhoozer indrømmer imidlertid, at der kan eksistere udfordringer ved at fremhæve de bibelske skrifers autoritative betydning på denne måde, da det kan hindre kirkens formidling af evangeliet på nye steder og til nye tider. Her er det ifølge Vanhoozer vigtigt at forstå, at det ikke er kirkens mål ikke at forandre sig. I stedet må kirken på én gang forsøge at være tro mod de kanoniske tekster og samtidig øve sig i at improvisere. Dette kan forekomme modsætningsfyldt, men kirken har altid improviseret uden nødvendigvis at miste sig selv derved ifølge Vanhoozer (jf. Vanhoozer 2005, 128-133).⁹

5.2 De bibelske skrifers formative funktion

De bibelske skrifter har en formativ funktion for den lokale menighed, hvor disse tekster læses op og prædikes over. Den amerikanske socialetiker John H. Yoder noterer, at eftersom templet i Jerusalem ikke kunne erstattes af et nyt tempel i Babylon, begyndte jøderne at samles i synagoger for at bede sammen og for at læse deres hellige skrifter. Disse skrifter kastede lys over jødernes tilværelse i Babylon (Yoder 2008, 78). Her opdagede jøderne nemlig følgende: "There was within their tradition more of what it takes to survive than they had been aware of while they had been focusing their hopes on an imminent return to Jerusalem. There was, for instance, the set of hero stories stretching from Joseph through Ester to Daniel and his three friends. These Is-

raelites in pagan courts had all stood up victoriously for the one true God, disobeying non-violently, amidst a hostile pagan culture" (Yoder 2008, 78). Disse skrifter udgjorde et omdrejningspunkt for jøderne, hvorved acceptable kompromisser og uacceptable svigt af deres tro i det babylonske eksil kunne bestemmes (Yoder 2008, 80). Når den lokale menighed samles, lader den sig også forstå i lyset af de bibelske skrifter. De bibelske beretninger hjælper kristne med at tolke tilværelsen. Den kristne forkyndelse må således ikke være en tilbagevenden til de samme pointer igen og igen, som blot må fastholdes, men den må tværtimod have karakter af en kontinuerlig dynamisk tolkning af kristnes liv i denne verden (Hovey 2008, 26). Således forstået hjælper og træner de bibelske skrifter kristne til at leve i denne verden og giver således kristne redskaber og sprog til at leve tro mod Gud i denne verden.

5.3 De bibelske skrifers dramatiske karakter

Selvom de bibelske fortællinger ikke er historieskrivning i moderne forstand, er de ikke fiktion. De udgør en sand beretning om skabelsen af verden, en sandfærdig fortælling om et uanseeligt folkefærd kaldet israelitterne, der bekendte sig til Jahve som den ene sande Gud, en sand historie om Jesus Kristus, som døde og opstod fra de døde og en forudsigelse af, at en dag skal himmel og jord nyskabes. Den kristne kirke beken-der således, at dette er en sand virkelighedsbeskrivelse, og denne metafortælling udgør således en grundstruktur i kristnes forståelse af virkeligheden. Fortællingen om denne verdens mening, begyndelse og endeligt hjælper således den kristne kirke til at forstå sig selv og sin plads i denne verden. Når denne fortælling internaliseres, begynder kristne således at anskue til-

**Således forstået hjælper og træner de
bibelske skrifter kristne til at leve i denne
verden og giver således kristne redskaber
og sprog til at leve tro mod Gud
i denne verden**

værelsen på en ny måde. Når de bibelske fortællinger internaliseres, så man opnår en bedre forståelse af, hvilken større sammenhæng denne tilværelse indgår i, så forstår man, at man er indlejret i et kosmisk drama (ovenstående jf. Rasmusson 1987, 4-10). Når Vanhoozer anfører, at de bibelske skrifter har en dramatisk karakter, er det for at fremhæve, at disse skrifter beretter om dette kosmiske drama, men det er også for at betone, at disse skrifter ikke bare meddeler sandheder, men de drager kristne ind i dette drama. Hvis den kristne kirke har en svag bevidsthed om dens delagtighed i dette kosmiske drama, vil den kristne troslære let kunne blive til statiske udsagn og den kristne levevis til fastlåste regler ifølge Vanhoozer. Dersom den kristne kirke forstår det drama, som den er indlejret i, må den samtidig også forstå den kristne troslære og levevis på langt mere dynamisk vis. Den kristne troslære og den kristne levevis kan således ikke opstilles i en afsluttet endegyldig form, men den kristne kirke må hele tiden anvende de ressourcer, som den har til rådighed for at afgøre, hvad der er ret tro og ret levevis. Således må den kristne kirke hele tiden arbejde på at tradere sin tradition til den næste generation med bevidsthed om den kristne kirke er en levende og dynamisk tradition, som indgår i et kosmisk drama.

6. Konklusion

Den teologiske hermeneutik beskæftiger sig med en række tematikker, og inden for de seneste årtier har flere og flere været op-

taget af, hvad man kan kalde ekklesiologisk hermeneutik. Denne artikel har introduceret den amerikanske teolog Kevin J. Vanhoozers teologiske hovedværk *The Drama of Doctrine* ved at optegne to væsentlige baggrunde for motivationen for udarbejdelsen af dette teologiske bidrag, at redegøre for nogle centrale aspekter af dette teologiske projekt og at antyde, hvordan dette teologiske værk kan bidrage til en udvikling af en forståelse af menighedens liv med Bibelen. Udviklingen af dette er fortsat et forholdsvist nyt interesseområde og foretagende. Selvom der kan være ganske forskellige forståelser af de bibelske skrifers autoritative status, formative funktion og dramatiske karakter anfører denne artikel, at disse tre aspekter på den ene eller anden måde må udgøre tre centrale kendetegn ved denne fortsatte udvikling af en sådan forståelse af menighedens liv med Bibelen. Et fællestræk ved disse tre kendetegn, som de er udfoldet her, er, at de anerkender de bibelske skrifers autoritative status, samtidig med at de fastholder, at den kristne tradition er en levende og dynamisk tradition. Et andet fællestræk ved disse tre kendetegn er, at de udtrykker en overbevisning om, at de bibelske skrifter har autoritativ status, samtidig med at de anerkender, at den menneskelige erkendelse er begrænset. Disse dobbeltheder antyder efter vores mening en spændende og nødvendig spænding i en aktuel anskuelse og anvendelse af de bibelske skrifter som autoritative i den kristne kirke i dag.

NOTER

1. Denne tætte sammenhæng mellem den kristne kirke og de bibelske skrifter er ifølge den amerikanske teolog Stanley Hauerwas i øvrigt ganske selvfølgelig for romerskkatolske og ortodokse teologer, mens dette forhold sig anderledes for protestantiske teologer (Hauerwas 1993, 19-28).

2. Vi fremhæver her nogle udvalgte udgivelser: A.K.M Adam, Stephen E. Fowl, Kevin J. Vanhoozer og Francis Watson, *Reading Scripture with the Church: Toward a Hermeneutic for Theological Interpretation* (2006); Shane Berg og Matthew L. Skinner, *Shaping the Scriptural Imagination: Truth, Meaning and the*

Theological Interpretation of the Bible (2011); J. Todd Billings, *The Word of God for the People of God: An Entryway to the Theological Interpretation of Scripture* (2010); Stanley Hauerwas, *Unleashing the Scripture: Freeing the Bible from Captivity to America* (1993); Peter J. Leithart, *Deep Exegesis: The Mystery of Reading Scripture* (2009); Gerard Loughlin, *Telling God's Story: Bible, Church and Narrative Theology* (1996); Angus Paddison, *Scripture: A Very Theological Proposal* (2009). For yderligere informationer om disse udgivelser, se litteraturlisten.

3. De næste tre hovedafsnit i denne artikel bygger på et afsnit i en specialeafhandling forfattet af Kristian Kappel, som havde flere samtaler med Jeppe Bach Nikolajsen i forbindelse med udarbejdelsen af denne. Kevin J. Vanhoozer er også underlagt en lignende analyse i Preben Moeslund Højgaards specialeafhandling, hvor en lignende struktur i udfoldelsen af Vanhoozers teodramatiske projekt benyttes. Begge specialeafhandlinger blev indleveret ved Aarhus Universitet.
4. Det er vanskeligt at henvise til teologer, som forfægter propositionalismen. Begrebet fungerer snarere som en art fjendebillede i megen samtidig teologi, hvor det ofte hævdes, at propositionalismen er et kendetegn ved megen modernistisk teologi. Hvad Vanhoozer forstår ved propositionalismen skal vi se i det efterfølgende afsnit. For en beskrivelse af propositionalismen, se for eksempel Lindbeck 1984, 21, 47.
5. Vi forudsætter her et vist kendskab til postliberalismen. For en god introduktion til fænomenet, se Placher 2001; se også afsnit 2.2

nedenfor. Postliberalismen har mange tilhængere i dag, og i nyere tid har mange forsøgt, ligesom Vanhoozer, at trække den postliberale teologi i forskellige retninger.

6. Hele denne sætning er kursiveret hos Vanhoozer, og denne kursivering er altså fjernet her.
7. Den sene Wittgenstein påviste, at sprog er indfældet i en social kontekst, og at sprog og socialpraksis umuligt kan løsrives fra hinanden. Lindbeck argumenterede for, at den kristne troslære er indfældet i en social tradition, som kaldes kirken. Den amerikanske teolog Stanley Hauerwas har gjort for etikken, hvad Wittgenstein gjorde for sprogfilosofien og Lindbeck for dogmatikken: Han har argumenteret for, at den kristne etik er indfældet i en social kontekst, og at den kristne etik og den kristne kirke ikke må separeres (jf. Kallenberg 2001, 215).
8. Tom Wright og Kevin J. Vanhoozer opererer begge med en opdeling af verdenshistorien i fem akter. Selvom de begge således opererer med fem akter, befinder kirken sig i femte og sidste akt hos Wright, mens kirken hos Vanhoozer befinder sig i fjerde og næstsidste akt.
9. Her holder vi os blot til at anføre, at de bibelske skrifter må have autoritativ status for den kristne kirke. *Hvordan* dette må forstås er af afgørende betydning. Her er det nødvendigt at udvikle hermeneutiske principper for menighedens liv med Bibelen, som kan hjælpe den lokale menighed til at forstå de bibelske tekster ret, og som kan hjælpe den lokale menighed til at applicere den bibelske visdom på en nutidig situation.

LITTERATUR

- Adam, A.K.M., Stephen E. Fowl, Kevin J. Vanhoozer og Francis Watson (2006): *Reading Scripture with the Church: Toward a Hermeneutic for Theological Interpretation* (Grand Rapids: Baker Academic).
- Berg, Shane og Matthew L. Skinner (2011): *Shaping the Scriptural Imagination: Truth, Meaning and the Theological Interpretation of the Bible* (Waco: Baylor University Press).
- Billings, J. Todd (2010): *The Word of God for the People of God: An Entryway to the Theological Interpretation of Scripture* (Grand Rapids: Eerdmans).
- Hauerwas, Stanley (1993): *Unleashing the Scripture: Freeing the Bible from Captivity to America* (Nashville: Abingdom Press).

- Henriksen, Jan-Olav (red.) (1994): *Tegn, tekst og tolk – teologisk hermeneutik i fortid og nutid* (Oslo: Universitetsforlaget).
- Kallenberg, Brad (2001): *Ethics as Grammar* (Notre Dame: University of Notre Dame).
- Leithart, Peter J. (2009): *Deep Exegesis: The Mystery of Reading Scripture* (Waco: Baylor University Press).
- Lindbeck, George A. (1984): *The Nature of Doctrine: Religion and Theology in a Postliberal Age* (Louisville: Westminster John Knox Press).
- Loughlin, Gerard (1996): *Telling God's Story: Bible, Church and Narrative Theology* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Paddison, Angus (2009): *Scripture: A Very Theological Proposal* (London: T & T Clark).
- Placher, William C. (2001): "Postliberal Theology" i: *The Modern Theologians: An Introduction to Christian Theology in the Twentieth Century* (anden udgave), redigeret af David F. Ford (Oxford: Basil Blackwell): 343-354.
- Rasmusson, Arne (1987): *Att leva med Bibeln som berättelse – en narrativ och ecklesiologisk hermeneutik* (upubliceret paper).
- Vanhoozer, Kevin J. (2005): *The Drama of Doctrine: A Canonical-Linguistic Approach to Christian Theology* (Louisville: Westminster John Knox Press).
- Wright, N.T. (2005): *The Last Word: Scripture and the Authority of God: Getting Beyond the Bible Wars* (Harper: San Francisco).
- Yoder, John H. (2008a): "Jesus the Jewish Pacifist" i: *The Jewish-Christian Schism Revisited*, redigeret af Michael G. Cartwright og Peter Ochs (Scottsdale: Herald Press).

FORFATTEROPLYSNING

Jeppe Bach Nikolajsen

Det Teologiske Menighetsfakultet

Gydas Vej 4

N-0363 Oslo

jeppe.b.nikolajsen@mf.no

Kristian Kappel

Roarsvej 3, 2.tv.

DK-2000 Frederiksberg

krskappel@gmail.com

Jeppe Bach Nikolajsen er

adjunkt ved Menighedsfakultetet i Aarhus og

professor II ved Menighedsfakultetet i Oslo